

Wstęp

Kolejny tom „Średniowiecza Polskiego i Powszechnego”, publikacji Zakładu Historii Średniowiecznej Instytutu Historii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, podobnie jak wcześniejsze, przynosi przegląd badań mediewistycznych prowadzonych nie tylko w ośrodku górnośląskim, ale także w innych centrach krajowych i zagranicznych.

Część *Artykuły i rozprawy* otwiera obszerny artykuł Jakuba Morawca (Instytut Historii Uniwersytetu Śląskiego), w którym autor na podstawie szerokiej kwerendy w źródłach i literaturze przedmiotu kreśli sylwetkę króla Norwegii Olafa Tryggvasona i opisuje jego związki z legendarnym Jomsborgiem, utożsamianym przez większość historyków z Wolinem. Z kręgiem skandynawskim wiąże się również artykuł fińskiej badaczki Sirpy Aalto (Uniwersytet Joensuu), która porusza kwestie mieszania się elementów historycznych i fikcyjnych w przekazie *Sagi o Jomswikingach*. Wśród badaczy panuje bowiem opinia, że historia ta jest literacką fikcją, ale opartą na historycznych wydarzeniach. W tym kontekście znaczenia nabierają opisane w sadze wydarzenia, które autorka analizuje, a mianowicie: założenie Jomsborga, bitwy w Hjörungavag (około 987) i pod Svoldr.

Kolejny artykuł został napisany przez Fiodora Uspieńskiego (Instytut Nauk Slawistycznych Rosyjskiej Akademii Nauk) i dotyczy przeniesienia szczątków dwóch książąt z dynastii Rurykowiczów, Olega (zm. w 977) i Jaropełka (zm. w 980), dokonanego w 1044 roku przez księcia kijowskiego Jarosława Mądrego. Ponieważ przy okazji tej ceremonii szczątki książąt zostały „ochrzczone”, historyk próbuje odpowiedzieć na pytanie, w jakim celu Jarosław dokonał „chrztu” szczątków książąt zmarłych w pogaństwie.

Okresu wczesnego średniowiecza dotyczy także niezwykle inspirujący artykuł Dariusza Adamczyka (Universität Hannover). Autor na podstawie analizy skar-

bów z X i pierwszej połowy XI wieku, znalezionych na obszarach nad środkowym Dniestrem i w Wielkopolsce, przedstawia skutki wciągnięcia ziem słowiańskich do arabskiej sieci handlowej. Stawia jednocześnie ciekawą hipotezę, że chęć „podpięcia” się Polan pod bałtyckie szlaki przepływu arabskiego srebra była jedną z istotniejszych przyczyn skierowania podboju w pierwszej kolejności na Pomorze.

Kolejne studium napisał Sławomir Pelczar (Rzeszów), który wykorzystując najnowsze badania nad dziejami Polski pierwszej połowy XIII wieku, rekonstruuje przebieg toczonego w latach 1228—1231 konfliktu o Wielkopolskę między Władysławem Odonicem a jego stryjem Władysławem Laskonogim. Autor stawia hipotezę, że sukces Odonica w 1229 roku, kiedy to książę pokonał Laskonogiego i pozbawił go księstwa, nie byłby możliwy bez korzystnego sojuszu politycznego, jaki Piast ten zawarł z Konradem Mazowieckim, co w dotychczasowej literaturze historycznej nie było wystarczająco wyeksponowane.

Jan Tęgowski (Instytut Historii Uniwersytetu w Białymstoku) w swoim artykule zakwestionował natomiast dotychczasową datę objęcia rządów na Rusi Czerwonej przez Władysława Opolczyka, a mianowicie 10 października 1372 roku, kiedy to Ludwik Węgierski wystawił dokument przekazujący te ziemie w ręce księcia opolskiego. Wykorzystując do swych rozważań w większości nieznane do tej pory źródła, badacz przesuwą datę nadania Rusi Władysławowi Opolczykowi na okres przed 19 maja 1371 roku. Przyczynę nadania widzi natomiast jako próbę zabezpieczenia ziem ruskich przed Litwinami, a nie jak do tej pory — jako formę wynagrodzenia księcia opolskiego po tym, jak utracił urząd palatyna Węgier.

Tekst Katarzyny Niemczyk (Instytut Historii UŚ) przybliży nam słabo do tej pory zbadane kwestie dotyczące dwóch pierwszych małżeństw Elżbiety Pileckiej-Granowskiej, późniejszej trzeciej żony króla Władysława Jagiełły. W artykule zostały także wyjaśnione kwestie genealogiczne, dotyczące mężów Elżbiety, a mianowicie Wisła Czambora i Jana z Jičina, które w dotychczasowej literaturze historycznej były błędnie prezentowane. Charakter genealogiczny ma również studium Sobiesława Szybrowskiego (Instytut Historii Uniwersytetu Gdańskiego), które stanowi zarówno polemikę z niedawno opublikowaną monografią genealogiczną rodu Godziembów (autorstwa Jana Pakulskiego), jak i jej uzupełnienie. Oparte na niewykorzystanych dotychczas źródłach archiwalnych stanowi cenny przyczynek do lepszego poznania przedstawicieli jednej z rodzin elity politycznej Polski XV wieku.

Artykuł Tomasza Michała Gronowskiego OSB (Instytut Historii UŚ) z kolei omawia średniowieczne zabudowania klasztoru w Tyńcu, określane mianem „zamek” lub „opatówka”, które zlokalizowane są w północno-zachodniej części wzgórza. Wykorzystanie nieznanych dotychczas archiwaliów pozwoliło autorowi udowodnić — wbrew przyjętym do tej pory opiniom — że tyński zamek nigdy nie był własnością monarszą i nie było w nim, poza wyjątkowymi sytuacjami, i to raczej we wcześniejszym okresie (XIII wiek), stałej załogi. Od początku

był natomiast częścią klasztoru i rezydencją opata oraz pełnił funkcję centrum zarządu domeną klasztorną, którą, oprócz klucznika, nadzorował (przynajmniej od końca XV wieku) osobny urzędnik, zwany starostą. Artykuł Jerzego Sperki (Instytut Historii UŚ) omawia z kolei wydarzenia związane z napadem na klasztor Paulinów w Częstochowie w 1430 roku. Wykorzystując nieznane do tej pory źródła sądowe, nie tylko potwierdza wydarzenia przedstawione przez Jana Długosza, ale także wnosi wiele nieznanych dotąd szczegółów, w tym wymienia kolejnego uczestnika tej eskapady, którym okazał się Rogala Wyszel z Kozolina, rycerz mazowiecki, będący na służbie u księcia Świdrygiełły.

Kolejny tekst został napisany przez Janę Grollovą (Uniwersytet w Ostrawie) i dotyczy problemu siedmiu grzechów głównych w twórczości dwóch myślicieli, teologów i pisarzy husyckich Tomáša ze Štitného i Petra Chelčického.

Prezentowany tom zamykają (część *Polemiki i dyskusje*) artykuły Jarosława Nikodema (Instytut Historii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu) i Janusza Kurtyki (Instytut Pamięci Narodowej, Instytut Historii PAN), które dotyczą tzw. kryzysu legitymizacyjnego po śmierci królowej Jadwigi (zm. w 1399) i problemu namiestnictwa Jana Tęczyńskiego w Małopolsce oraz w ziemiach łęczyckiej i sieradzkiej. Polemika na ten temat — zapoczątkowana artykułem J. Kurtyki w poprzednim tomie *Średniowiecza...* — prezentuje odpowiedź poznańskiego historyka i zgodnie z przyjętymi zasadami, ustosunkowanie się do niej badacza krakowskiego.

Idzi Panic, Jerzy Sperka